

הנחיות פיזיותרפיה למטופלת לאחר ניתוח שד והוצאת בלוטת הזקיף (SLND) לפני ואחרי השחרור מבית החולים (גרסה ב' 2021)

מחברות:

פרופ' תמר יעקב, PhD, MPH, PT
ד"ר הלנה סילמן כהן, PT, DPT, CLT-LANA
ג'יליאן ברכה, MScPT CLT, CSCI
רותי פלג, MScPT, CLT, CSCI

מטופלת* יקרה,

קיימת הסכמה בין אנשי המקצוע שכל מטופלת אחרי ניתוח לסרטן השד צריכה לקבל הנחיות כיצד לנהוג בשלבי ההחלמה. לכן, כתבנו עבורך הנחיות מפורטות. ההנחיות מבוססות ספרות מקצועית ועל מחקר שערכנו בשנים 2018-2019, ובו פיתחנו קווים מנחים להפחתת הסיכון להתפתחות תופעות לוואי אחרי ניתוחים לסרטן השד.

לפני זמן קצר עברת ניתוח שד והוצאת בלוטת זקיף. הניתוח שעברת והטיפולים הנלווים לו חיוניים לתהליך ההחלמה שלך ממחלת הסרטן. עם זאת, לעיתים רחוקות, לחלק מהנשים עלולות להופיע תופעות לוואי מיידיות או מאוחרות כמו כאבים, הגבלות בטווחי תנועה של הכתף בצד המנותח ובצקות (נפיחות). כדי לזרז את תהליך ההחלמה מהניתוח ולהפחית את הסיכון להופעת תופעות לוואי בעתיד, חשוב לאמץ כללי התנהגות מסוימים. בדף זה, כתובות המלצות לכללי התנהגות בתקופת ההחלמה המידית אחרי הניתוח (עד לאיחוי הצלקת הניתוחית) ובתקופה שאחריה. הדף יעזור לך לזכור את ההנחיות והתרגילים שקיבלת ולהמשיך לבצע אותם בבית אחרי השחרור.

המידע בדפי ההנחיה הינו המלצתנו בלבד וקביעת תכנית טיפול תעשה בשיתוף בינך ובין הצוות הרפואי והפיזיותרפי שלך ובהתאם למצבך הרפואי.

אנו מקוות שההנחיות יסייעו לך לעבור את תקופת ההחלמה ומאחלות לך החלמה מהירה.

*** ההנחיות מנוסחות בלשון נקבה, אך מכוונות הן לנשים והן לגברים.**

ההנחיות מחולקות לשלושת פרקים הבאים:

- פרק ראשון- הנחיות לתקופת ההחלמה מהניתוח
- פרק שני- הנחיות להפחתת הסיכון להתפתחות בצקת לימפטית (נפיחות) ותופעות לוואי אחרות
- פרק שלישי- המלצות לתרגילים מותאמים לשלבי ההחלמה

פרק ראשון – הנחיות לתקופת ההחלמה מן הניתוח

הנחיות בנושא תרגילים

ברוב בתי החולים נותנת הפיזיותרפיסט/ית הדרכה לביצוע תרגילים בעת האשפוז ולאחר מכן בבית.

ניידות לאוויר מערכת הנשימה והתנועה הכללית

הקפידי על ישיבה והליכה במשך שעות היום והימנעי משכיבה ממושכת. בזמן עמידה והליכה השתדלי להרפות את היד והכתף בצד המנותח ותני לה להתנועע באופן חופשי.

תרגילים

- התרגילים מיועדים לשמור על תנועתיות הגו (חלק הגוף מהצוואר ועד האגן), בית החזה, הכתף והזרוע.
- התחילי להפעיל את הכתף בהדרגה יום –יומיים אחרי הניתוח לפי הנחיות הפיזיותרפיסט/ית במחלקה.
- התקדמי בהדרגה עד להשגת טווחי תנועה מלאים בכתף.
- כדי לחזור לתפקוד מלא, מוקדם ככל האפשר, עליך לבצע מספר תרגילים נוספים אותם י/תראה לך פיזיותרפיסט/ית המחלקה ביום שלאחר הניתוח. בכל אחד משלבי ההחלמה מומלצים תרגילים שונים.
- הקפידי על מעבר הדרגתי משלב לשלב.
- התקדמי בזירות הן מבחינת טווחי התנועה והן מבחינת העומס על השרירים.
- הימנעי מלאמץ את הגפה העליונה בצד המנותח במשך שלושה שבועות אחרי הניתוח (הרמת חפצים כבדים, מתנועות פתאומיות ומתנועות שגורמות לכאב).
- בצעי את התרגילים באיטיות עד **נקודת הכאב**, 5-10 חזרות לכל תרגיל, 1-3 פעמים ביום.

הנחיות והערות כלליות

- לשמירה על גמישות הצלקת הניתוחית אחרי שהתאחתה, עסי בעדינות את הצד המנותח כולו, בדגש על הצלקת, בזמן המקלחת.
- אם מופיעים סימני דלקת, כמו אודם, נפיחות או הפרשות מאזור הניתוח, חום מעל 38° או החמרה בכאב שאינה חולפת עם טיפול שגרתי, פני לרופא/ה המטפל/ת או לחדר המיון.
- אם כשלושה שבועות לאחר הניתוח את חשה הגבלה בתנועת הכתף, פני אל הרופא/ה המטפל/ת ובקשי הפניה להמשך טיפול במכון הפיזיותרפיה של קופת החולים שבה את מבטחת אשר קרוב לביתך.

בחלק הבא, מוצגות דוגמאות לסדרת תרגילים לפי שלבי ההחלמה. את יכולה לבחור גם בתרגילים אחרים לאחר היוועצות עם פיזיותרפיסט/ית.

פרק שני – הנחיות להורדת הסיכון להתפתחות תופעות לוואי

חלק קטן של הנשים עלולות לפתח תופעות לוואי אחרי הניתוח. תופעות אלה יכולות להיות מקומיות באזור הגו, הכתף, השד והגפה העליונה בצד המנותח או כלליות. דוגמאות לתופעות לוואי מקומיות הן נפיחות בגפה עליונה (בצקת לימפטית), הגבלות בטווחי התנועה וכאבים בכתף ובגפה. דוגמאות לתופעות לוואי כלליות הן עייפות-יתר, קשיי שינה וירידה במצב הרוח. ההמלצות הבאות מתאימות להפחתת הסיכון לכל סוגי תופעות הלוואי. לדוגמה, ההמלצה לעסוק בפעילות גופנית נכונה גם להורדת הסיכון לבצקת לימפטית וגם להפחתת העייפות, לשיפור השינה ומצב הרוח.

המלצות כלליות להפחתת הסיכון להתפתחות בצקת לימפטית ותופעות לוואי אחרות

- שמרי על היגיינה של הגפה העליונה והימנעי מזיהומים על-ידי אמצעי זהירות וחיטוי ימדי של כל פצע בעור הגפה.
- שמרי על טווחי תנועה בגו ובכתף.
- חזרי לפעילות שגרתית בחיי היום יום ובכלל זה הפעלת הגפה העליונה מוקדם ככל האפשר.
- שמרי על משקל גוף תקין. אם את מרגישה קושי בשמירה על משקל תקין, מומלץ שתתייעצי בתזונאית ושתאמצי הרגלי אכילה בריאים בהתאם.
- גלי ערנות להופעת סימפטומים כמו נפיחות ביד (בצקת לימפטית), סימפטומים של זיהום (גירוי ו/או חום בעור, אודם, כאב, הרגשת שפעת, חום או צמרמורות) או הגבלות חדשות בטווחי התנועה, ופני בהקדם לקבלת פיזיותרפיה.

הנחיות לפעילות גופנית וחזרה לשגרה

- אחרי החלמת הצלקת הניתוחית חשוב שתתחילי גם בשגרה של פעילות גופנית. אם עסקת בפעילות גופנית לפני הניתוח, חזרי לפעילות זאת ואף תגבירי אותה לפי הכללים המומלצים.
- מומלץ מאוד לכלול בתוכנית לפעילות גופנית פעילות אירובית ותרגילים לחיזוק הגפים העליונות. דוגמאות לפעילות אירובית הן הליכה ספורטיבית, ריצה, שחייה, ריקוד. בחרי בפעילות שנחה ומתאימה לך, ובצעי אותה לפחות 3 פעמים בשבוע במשך כ-50 דקות.
- חיזוק שרירים - מומלץ להיוועץ בפיזיותרפיסט/ית לימפטי/ת ולהתאמן בהדרכה של מאמן חדר כושר במסגרת תוכנית מדורגת ומותאמת אישית. פעילות שאינה מדורגת ומאומצת מדי עלולה לגרום נזק.
- אם הופיעה נפיחות ביד בזמן הפעילות, רצוי שתבצעי את הפעילות עם חבישה או שרוול לחץ. אם הופיעה נפיחות בשד, מומלץ שתבצעי אותה עם חזיית לחץ. היוועצי בפיזיותרפיסט/ית לימפטי/ת לגבי השימוש באביזרים אלה.
- לידיעתך, הטיפול על-ידי פיזיותרפיה לימפטית ואביזרי לחץ ללימפאדמה כלולים בסל הבריאות וממומנים על-ידי קופות החולים.

שמירה על משקל תקין

אם את מתקשה לשמור על משקל תקין, היוועצי בתזונאית/ת ואמצי הרגלי אכילה בריאים בהתאם.

פרק שלישי- המלצות לתרגילים מותאמים לפי שלבי ההחלמה

בפרק זה, מוצגות דוגמאות לסדרת תרגילים לפי שלבי ההחלמה. תוכלי לבחור גם תרגילים אחרים בעזרת פיזיותרפיסט/ית.

שלב א' - תרגילים המיועדים לביצוע למחרת הניתוח

תמונה להמחשה	הנחיות לביצוע התרגיל	מטרה	עמדת מוצא	
	נשמי נשימה עמוקה (רצוי דרך האף), ונשפי דרך הפה.	העמקת הנשימה	שכבי על הגב בברכיים כפופות, כפות הרגליים מונחות על המזרן, פיסוק ברוחב האגן, כרית קטנה מתחת לראש, ידיים לצדי הגוף.	1
	הטי ברך אחת לצד אחד ולאחר מכן הרימי מעט את האגן הנגדי כדי לקרב את הברך למזרן. חזרי לעמדת המוצא בסדר הפוך.	תנועתיות הגו	אפשר לבצע חלק מן התרגילים גם בישיבה על כיסא בעל משענת גב. במקרה זה, שבי על הכיסא בישיבה זקופה, כפות הרגליים נתמכות על הרצפה, ידיים מונחות על הירכיים	2
	סובבי את הראש באיטיות מצד לצד (רצוי לבצע את התרגיל גם כשהעיניים פקוחות, וגם כשהן עצומות)	תנועתיות הצוואר		3
	הרימי כתפיים לכיוון הראש, והחזירי אותן למקומן. קרבי כתפיים זו אל זו והחזירי אותן למקומן.	תנועתיות השכמות		4
	כופפי את המרפק תוך כדי סגירת אצבעות כף היד, וישרי אותו תוך כדי פתיחת האצבעות.	תנועתיות חגורת הכתפיים	שבי על כיסא, גו זקוף, כל יד מונחת על הירך באותו צד.	5
	שלבי את אצבעות הידיים מעל הבטן, ישרי מרפקים, בהמשך הגוף לכיוון הרגליים, והרימי אותן לכיוון התקרה, אך לא מעבר לגובה הכתפיים, ובתנאי שהתנועה אינה מלווה בכאב.	תנועתיות הגו והצוואר תוך כדי הפעלת הכתף	שבי על כיסא, גו זקוף, כל יד מונחת על כתף נגדית.	6

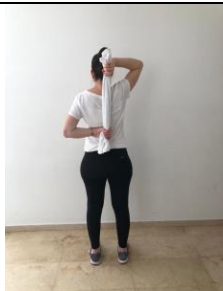
7	שבי על כיסא, גו זקוף, כל יד מונחת על כתף נגדית.	תנועתיות הגו והצוואר תוך כדי הפעלת הכתף	בצעי כפיפה צידית של הראש והגו, החזיקי מספר שניות וחזרי לעמדת המוצא	
---	---	---	--	---

שלב ב'- תרגילים המיועדים לביצוע כעבור יומיים עד שישה ימים לאחר הניתוח

תמונה להמחשה	הנחיות לביצוע התרגיל	מטרה	עמדת מוצא	
	חזרה על התרגילים משלב א'	חזרה		1
	שלבי כפות ידיים מעל הבטן והרימי אותן ביחד לכיוון התקרה. בשבוע הראשון בצעי את התנועה עד לגובה הכתפיים.	שיפור טווחי התנועה בכתף	שכבי על הגב כמו בשלב א'	2
	שלבי את אצבעות הידיים, ישרי מרפקים והרימי את הידיים עד לגובה הכתפיים אך לא מעבר ל-90° גם אם את מסוגלת	יישור מרפק והפעלת כתף בעזרת היד השנייה	שבי על כיסא, כפות הרגליים על הרצפה, הגו זקוף, הידיים משוחררות לצדי הגוף.	3

שלב ג'- תרגילים המיועדים לביצוע שבעה ימים אחרי הניתוח (אחרי איחוי הצלקת הניתוחית) ואילך

תמונה להמחשה	הנחיות לביצוע התרגיל	מטרה	עמדת מוצא	
	חזרי על התרגילים שבצעת בשלבים א ו- ב	חזרה	ישיבה	1
	שלבי כפות ידיים, הרימי אותן לכיוון התקרה והניחי אותן מאחורי הראש. בדקי מהו מרחק המרפקים מהמזרן. קרבי והרחיקי את המרפקים זה מזה כמה פעמים. בסיום, הרימי שוב את הידיים לכיוון התקרה ובהמשך אל הבטן. שחררי אותן למנוחה בצדי הגוף.	שיפור טווחי התנועה בכתף ובגו	שכבי על הגב, ברכיים כפופות, כפות הרגליים מונחות על המזרן בפיוסוק קל, כרית קטנה מתחת לראש, ידיים לצדי הגוף.	2

	טפסי עם קצות האצבעות על הקיר עד שהמרפקים יתיישרו על הקיר. לזווית התנועה במבט. שהי עם הידיים על הקיר כמה שניות, והפני את המבט מטה. התקרבי אל הקיר, ונסה להביא את כפות הידיים לנקודה גבוהה יותר על הקיר. שהי במתיחה כמה שניות, והתרחקי לאחור באיטיות תוך כדי החלקת הידיים מטה על הקיר. חזרי על התרגיל ובצעי אותו בטווח חופשי מכאב.	שיפור טווחי תנועה בכתף	עמדי מול קיר	4
	אחזי במגבת ביד אחת, והעבירי אותה אל מאחורי הראש. את היד השנייה העבירי אל מאחורי הגב. משכי את המגבת מטה ומעלה. החליפי ידיים לאחר כמה פעמים.		עמדי זקופה, פיסוק קל	5

לאחר השגת טווחי תנועה מלאים וחופשיים מכאב, תוכלי להפחית את מספר התרגולים לפעמיים ביום, ולאחר מכן לפעם אחת ביום. בהמשך תוכלי לתרגל פעמיים בשבוע. בשלב זה, תוכלי להצטרף לקבוצות התעמלות כמו פלדנקרייז, מחשבת הגוף, ויני יוגה, ופילאטיס-מתחילים. נוסף על כך, מומלץ מאוד שתתחילי לעסוק בפעילות אירובית קלה כמו הליכה.

החלמה מהירה ובריאות טובה

מקורות

Jacob T, Bracha J, Peleg R, Epstein A, Yosha I. Risk reduction recommendations for upper quadrant side effects after breast cancer surgery and treatments: A Delphi survey to evaluate consensus among expert physical therapists and alignment with current evidence. *Rehabilitation Oncology*. 2021;39 (4):E106–E118.

Jacob T, Silman Cohen H, Bracha J, Peleg R. Importance of standardized and on-line instructions for women after breast cancer surgery was emphasized by the lockdown during the Covid-19 crisis- A clinical letter. *Int J Physiother*. 2020;7(5): 216-225.